

обобщаются и анализируются новые подходы к исследованию природы, специфики, принципов урегулирования религиозных конфликтов, формирования новых парадигм в конфликтологической и религиоведческой науках.

Ключевые слова: конфликтология, медиация, парадигма, религиозный конфликт.

The article of Alla Aristova "Modern Discourse of the Studies of Religious Conflicts" based on a review of foreign sources summarizes and analyzes new approaches to the study of nature, specificity of religious conflict and their resolution principles, and also formation of new paradigms in conflictological and religious sciences.

Keywords: Conflictology, Mediation, Paradigm, Religious conflict.

Ірина КЛИМУК (Луцьк)

МІЖКОНФЕСІЙНІ КОНФЛІКТИ ТА ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ВЗАЄМОВПЛИВИ

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасного суспільства є релігійний плюралізм, що постає важливим чинником конкуренції між суб'єктами релігійних відносин, зростання їх впливу один на одного. Українське суспільство ніколи не було моноконфесійним, а тому протиріччя або навіть конфлікти між конфесійними спільнотами завжди існували на його теренах. Насамперед суперечності виникали на основі проблем співіснування носіїв різноконфесійних ідентичностей в суспільстві. У цьому контексті особливої гостроти набували і набувають питання ролі міжконфесійних конфліктів в процесах формування та збереження власної конфесійної ідентичності. Проте варто зазначити й те, що існує можливість зворотнього впливу конфесійної ідентичності на загострення протистоянь у міжконфесійних відносинах.

Актуальним на сьогодні постає питання впливу міжцерковних та міжконфесійних конфліктів на формування, становлення та трансформації релігійних ідентичностей у їх особистісному та спільнотному вияві. Зокрема затребуваним є дослідження впливу конфесійної ідентичності на виникнення та розгортання міжконфесійних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню міжконфесійних конфліктів в Україні присвячені праці вітчизняних дослідників: А.Арістової, М.Бабія, Т.Гаврилук, В.Єленського, С.Здіорука, А.Колодного, В.Климова,

О.Недавної, П.Павленка, О.Сагана, В.Токмана та ін. Теоретичним та практичним аспектам релігійної ідентичності присвячені праці закордонних дослідників: П.Бергера, А.Забіяко, І.Каргіної, А.Крилова, М.Леонова, Т.Мінченко, Х.Мола, М.Мчедлова, Р.Старка, В.Стельмах, Є.Шумілової, Є.Ходжаєвої та ін. У вітчизняній науці дана проблематика висвітлюється в роботах Т.Воропаєвої, В.Єленського, С.Здіорука, А.Колодного, Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної, І.Папаяні, Л.Рязанової, Л.Скокової, Л.Филипович, В.Шевченка, П.Яроцького.

Мета роботи – дослідити вплив міжконфесійних конфліктів на процеси формування та становлення релігійної ідентичності та виявити залежність релігійної самовизначеності особи та спільнот від наявних конфліктів. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**: по-перше, типологізувати міжконфесійні конфлікти в Україні; по-друге, дослідити роль міжконфесійних конфліктів у формуванні та становленні релігійної ідентичності у особистісному та спільнотному вияві; з'ясувати вплив конфесійної ідентичності на постання і розгортання конфліктів у сфері міжконфесійних відносинах.

Основний зміст роботи. Україна – поліконфесійна країна, де за роки її незалежності значно зросла релігійна мережа, збільшується чисельність громадян, які ідентифікують себе з певною релігійною системою або визначають себе віруючими. Відзначимо, що толерантні міжконфесійні відносини, які складаються в полірелігійному середовищі, є необхідною умовою існування релігійних організацій в сучасному плюралістичному світі. Проте такі відносини ще часто формуються на ґрунті конкуренції, релігійного ексклюзивізму, що призводить до конфронтацій, суперечностей, конфліктів в релігійній сфері. Так, на думку О.Рублюка, «насиченість конфесійного простору України, різноманітність його складових свідчить, з одного боку, про високу міру релігійної свободи, досягнутої в країні за роки демократичних перетворень, а з іншого, така свобода створює передумови для виникнення та загострення міжконфесійних суперечностей та конфліктів»²⁶⁴.

Досліджуючи вплив міжконфесійних конфліктів на конструювання та становлення релігійної ідентичності, варто розмежувати поняття «релігійна ідентичність» з близькими дефініціями «конфесійна ідентичність», «релігійно-деномінаційна ідентичність». Релігійна ідентичність є багаторівневим феноменом, який є результатом процесу ідентифікації, що включає в себе декілька етапів становлення. Спочатку людина визначається як релігійна особа. Маркером такого рівня ідентичності є віра в Бога. Наступний рівень становить конфесійна ідентичність як співвіднесеність індивіда з певною конфесією як релігійною системою. І нарешті - релігійно-

²⁶⁴ Рублюк О. Перспективи державно-церковних відносин життя / О.Рублюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=22&c=227>

деномінаційна ідентичність визначається як ототожнення себе з конкретною деномінацією, яка постає як самоідентифікація спільноти віруючих. У даному контексті важливо з'ясувати, як впливають міжконфесійні конфлікти на формування різних рівнів релігійної ідентичності, і при цьому визначити, які з рівнів ідентичності найбільшою мірою впливають на розвиток конфліктності в міжконфесійних та внутрішньо конфесійних відносинах.

Ведучи мову про міжконфесійні конфлікти, варто зауважити, що вони є різновидом релігійних конфліктів. Релігійний конфлікт вітчизняна дослідниця А.Арістова характеризує як «зіткнення суб'єктів релігійно-церковної сфери у намірах реалізувати власні інтереси і цінності, досягти або перерозподілити владу, вплив, ресурси, статуси, привілеї тощо, захистити власну ідентичність».²⁶⁵ Вітчизняний релігієзнавець М. Бабій під «міжконфесійним конфліктом» розуміє «ситуацію, яка виникає у відносинах між релігійними суб'єктами і характеризується загостренням суперечностей між ними й супроводжується жорстким протиборством, ворожістю та конфронтацією, а нерідко й фізичним зіткненням».²⁶⁶

Аналізуючи сучасний стан міжконфесійних конфліктів, варто відзначити, що в Україні нараховується декілька ліній протистоянь. «Серед великого різноманіття міжконфесійних та міжцерковних відносин на сьогодні найбільш зримими і водночас тривожними, здатними на конфліктні вияви є міжцерковні відносини в православ'ї країни, православно-католицькі і внутрішньо-католицькі відносини, відносини між традиційними і новими релігіями, християнсько-ісламські й внутрішньо ісламські відносини», – зазначає український релігієзнавець А.Колодний²⁶⁷.

Міжконфесійні конфлікти не є сталими, вони постійно змінюються. Порівнюючи актуальні конфлікти початку 90-х рр.. ХХ ст. і нинішні, можна констатувати, що відбулося зміщення акцентів в конфліктних стосунках в Україні. На сучасному етапі найбільш конфліктогенними є внутрішньо-конфесійні відносини на відміну від міжконфесійних в минулому.

Історик релігії О.Турій пов'язує головну проблему існування та функціонування міжконфесійних конфліктів з відсутністю чіткої власної ідентичності. Науковець відзначає: «Труднощі «греко-католиків, латинників і православних» України із власною ідентифікацією є головним джерелом напруження і конфліктів у міжконфесійних та міжцерковних стосунках:

²⁶⁵ Арістова А. В. Релігійні конфлікти в сучасному світі: природа, вияви, шляхи врегулювання: монографія / А. В. Арістова. – К., 2007. – С. 30.

²⁶⁶ Бабій М. Міжконфесійні конфлікти у контексті взаємовідносин етноконфесійних ідентичностей // Релігія і нація в суспільному житті України і світу (за ред. Л.Филипович). – К., 2006. – С.215.

²⁶⁷ Колодний А. Міжконфесійні та міжцерковні протистояння в незалежній Україні // Релігійна свобода. Міжконфесійні відносини в умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні. Науковий щорічник за ред. А.Колодного і М.Бабія. – К., 2005. – С. 81.

відсутність позитивної відповіді на питання «хто ми?» підштовхує до спроб окреслити й утвердити власну ідентичність через відрізнення себе від інших за формулою «ми – не вони», яка часто звучить ще категоричніше: «тільки ми – а не вони».²⁶⁸ Дійсно, чи не найголовнішою проблемою міжконфесійних та внутрішньо-конфесійних суперечок на сьогодні, які після 70-річного нищення різних проявів релігійного, є проблема пошуку церквами власної ідентичності. Дослідниця сучасних релігійних процесів Л.Филипович, аналізуючи проблеми релігійного самовизначення українців, констатує: «Україна ніколи не мала цілісного уявлення про себе. Поділена між різними державами, існуючи в чужих політичних контекстах і геостратегічних очікуваннях, українці так і не усвідомили себе як якась єдина етнорелігійна спільнота. Етнорелігійна максима у вигляді формули «православний українець» існувала не як реальність, а як бажаний ідеал: коли наші пращури були православними (період Київської Русі), то тоді ще не були українцями. А коли постали українцями, то православна гомогенність була втрачена, а та, що претендувала на православність була не нашою, українською, а візантійсько-московською»²⁶⁹. Отже, проблема формування релігійної ідентичності українців в сучасну добу загострюється міжконфесійними конфліктами, які виникають на основі протистоянь між «українською» (національною) та «неукраїнською» ідентичностями церков.

Як зазначалось вище, конфесійна ідентичність, яка формується та утверджується за принципом релігійного ексклюзивізму, в підсумку призводить до применшення, або й зовсім нівелювання значень інших деномінацій. Проте варто наголосити про можливість нової інтегральної релігійної ідентичності, яка об'єднає ворогуючі конфесійні ідентичності. Зокрема такою інтегральною ідентичністю може стати християнська. Слушно з цього приводу висловлюється М.Маринович: «Сьогодні українське суспільство перебуває на етапі пошуку нової релігійної ідентичності. Колись конфесійно гомогенне, греко-католицьке в Галичині та православне на решті території країни середовище, тепер стало виразно поліконфесійним. Завдяки режиму відкритості й релігійної свободи Україна отримала такі сприятливі передумови для віднайдення власної релігійної ідентичності, яких ніколи не мала. Тому поліконфесійність українського суспільства не є перешкодою відновлення втрачених ідентичностей, а навпаки, є основною передумовою знаходження нової інтегральної релігійної ідентичності».²⁷⁰ Далі дослідник

²⁶⁸ Турій О. Традиційні Церкви в незалежній Україні: проблема ідентичності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n22texts/turij.htm>

²⁶⁹ Филипович Л. Етнорелігійна ідентичність в сучасному світі: проблеми визначення і умови збереження // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці, 2010. – №3. – С. 64.

²⁷⁰ Маринович М. Проблема збереження релігійної ідентичності в умовах відкритого суспільства / М.Маринович // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально-східноєвропейський досвід. За ред. А.Карася. – Львів, 1999. – С. 223.

наголошує на тому, що «поліконфесійність українського суспільства є не тільки одним з важливих стримувальних чинників, які унеможливають розвиток фундаменталістських тенденцій, але й основною передумовою знаходження нової інтегральної релігійної ідентичності. Прикладом такої інтегральної релігійної ідентичності може виступати християнська ідентичність для конфесій православних, католиків, протестантів».²⁷¹

Такої ж позиції дотримується і польський теолог В.Гриневіч, який відзначає, що конфесійна приналежність є дуже важливою, проте екуменізм відкриває перед нами перспективи більш повнішої християнської ідентичності. Богослов констатує: «Ми першою чергою є християни, хоча й переживаємо християнство у різних конфесійних спільнотах. Конфесійної приналежності не можна ігнорувати. Екуменічна духовність, однак, дозволяє її бачити у відношенні до повнішої християнської ідентичності. Я не є першою чергою католиком, а тільки другою – християнином. Я є передовсім людиною і християнином. Переживаю християнство у Католицькій Церкві. Хтось інший переживає її у Православній або Протестантській Церквах. Разом ми є християни».²⁷²

Говорячи про релігійну ідентичність як індивідуальну, так і колективну, варто відзначити, що остання формується через вирізнення себе з-поміж інших. В першу чергу відбувається протиставлення власного релігійного самовизначення атеїстичному, нерелігійному, секулярному. Важливим аспектом в побудові та утвердженні конфесійної приналежності є виокремлення власної конфесійної ідентичності від інших конфесійних ідентичностей. Кожна конфесія має свою усталену віроповчальну систему з чітко прописаними догматами, власними обрядами та традиціями. Саме це і визначає конфесійну ідентичність, виокремлюючи її з-поміж інших деномінацій поліконфесійного середовища, допомагає відрізнити віруючих свого віросповідання від інших віруючих. Формування та становлення релігійно-деномінаційної ідентичності відбувається в процесі спілкування, взаємообміну, взаємодії не лише з представниками своєї общини, конфесії, але й вірянами іншого віросповідання. Формування та становлення конфесійної ідентичності не є першопричиною міжконфесійних конфліктів, але може призвести до них. Як слушно зауважує з цього приводу М. Бабій, «конфесійна самоідентифікація індивіда або спільноти не є чинником, що детермінує обов'язкове дистанціювання людей, проте може стати катализатором конфлікту за умови, якщо, скажімо, етноконфесійна (конфесійна) ідентичність нівелюється, свідомо ігнорується, принижується, зокрема в контексті реалізації прав і свобод людини, спільноти,

²⁷¹ Там само.

²⁷² Гриневіч В. Шлях до відкритої християнської ідентичності. Досвід теолога // Конфесійна ідентичність і діалог як фактор формування суспільної думки в рамках національної культури. Досвід Білорусі, України та Польщі / Під ред. Кляузи. – К.-Люблін, 2008. – С. 24.

адміністративного пониження суспільного статусу суб'єктів цієї ідентичності, прагнення поставити їх у рамки меншовартості, вияву до них нетерпимості, несправедливості».²⁷³

Причини протистоянь, конфліктів у сфері міжцерковних чи міжконфесійних відносин в Україні є досить різноманітні. Вони глибоко закорінені в історичному, національному контексті. Значною мірою ускладнюють ситуацію соціальні, політичні, культурні чинники, проблеми, що виникають на релігійно-догматичному рівні внаслідок релігійного ексклюзивізму. Звичайно, не останнє місце займають майнові питання. Важливу роль в розгортанні міжконфесійних уособиць становить боротьба за розподіл сфери впливу, за так звану «канонічну територію». Український дослідник М. Новиченко наголошує: «розглядаючи причини міжцерковних конфліктів, слід згадати і зовнішньополітичний чинник, вплив на вірних різних церков України закордонних релігійних центрів (навіть суперцентрів), які розглядають нашу країну як поле боротьби з власними конкурентами, а подекуди як «карту» у складній конфесійній грі».²⁷⁴ Принагідно зауважимо, що визначальну роль у загостренні міжконфесійних суперечок відіграють ЗМІ. Завдяки відповідній подачі інформації мас-медіа не допомагають улагодженню конфлікту, а навпаки – сприяють його розпалюванню. Відтак такі протиборства та конкуренція між конфесійними ідентичностями можуть значно загострюватись та призвести до виникнення конфлікту, який у свою чергу позначається на формуванні та трансформації релігійної ідентичності в її особистісному та спільнотному вияві. Зокрема, можна вести мову про побудову індивідуальної, позаінституційної релігійної ідентичності, коли особа не співвідносить себе з конкретною релігійною інституцією.

Міжконфесійний конфлікт не рівномірно представлений на території України, маючи виразну регіональну специфіку. Все це обумовлено сферами впливу релігійних організацій, така ситуація склалась історично та особливо не змінилась за останні роки. Домінуючі позиції на Сході та в Південно-Східних регіонах країни має УПЦ МП. Найбільш представленою релігійними організаціями та віруючими, які співвідносять себе з УПЦ КП, є Західні і Центральні області України. УГКЦ користується підтримкою віруючих на Заході країни. Отже, причиною, яка всіляко підтримує і живить конфлікт між конфесіями, є постійне суперництво та змагання за сфери впливу на території держави, де встановлюється монопольне панування однієї конфесії. Конфесійна ідентичність має яскраво виражений регіональний характер, де одним із визначальних маркерів ідентифікації виступає домінуюча конфесія.

²⁷³ Бабій М. Міжконфесійні конфлікти у контексті взаємовідносин етноконфесійних ідентичностей // Релігія і нація в суспільному житті України і світу. – С. 215.

²⁷⁴ Новиченко М. Міжконфесійні конфлікти: шляхи подолання // Релігійна свобода: функціонування релігії в умовах свободи її буття: науковий щорічник. За ред. А.Колодного і М.Бабія. – К., 2004. – С.114.

У зв'язку з наявними обставинами назріла необхідність пошуку шляхів примирення, улагодження міжконфесійних суперечностей. Аналізуючи сучасну конфесійну ситуацію, що склалась в країні, варто відзначити, що жодна з церков не має єдиного монопольного права на існування. Релігійний плюралізм передбачає рівність всіх релігій, а законодавчо гарантована свобода совісті дозволяє вільно обирати та самостійно формувати свою релігійну ідентичність.

Конфлікти релігійної сфери, що виникли та міцно закріпили свої позиції на території нашої держави, впливають вкрай негативно та дестабілізуюче на розвиток українського суспільства. В зв'язку з цим вирішення міжконфесійних конфліктів та суперечностей не повинно бути справою лише Церков, але важливу роль тут відіграють й інші суспільні організації та інституції, яким не байдуже майбутнє нашої держави. Перші спроби досягти консенсусу, порозуміння зроблено. Проблема забезпечення культовими спорудами, яка, на думку експертів, була проблемою першочерговою, в ситуації міжконфесійної ворожнечі, поступово врегульовується. Насамперед, це відбувається завдяки виділенню державними органами влади місць для будівництва нових будівель, до того ж існують різні домовленості щодо почергового використання храмів.

На сьогодні в Україні зроблено чимало кроків на шляху до оптимізації міжконфесійних відносин, зокрема унеможливлення конфліктності в релігійному житті. В першу чергу – це комплекс заходів, вжитих державою для забезпечення на законодавчому рівні свободи совісті, можливості вільно обирати своє віросповідання. Неабияку роль відіграло створення представницького органу лідерів релігійних спільнот – Всеукраїнської Ради Церков та релігійних організацій (ВРЦіРО). ВРЦіРО діє як представницький міжконфесійний консультативно-дорадчий орган, що виконує функцію об'єднання зусиль релігійних, громадських організацій та державних установ у справі реалізації соціальних і культурних проектів, розв'язання проблем, що виникають у державно-церковних відносинах. Разом з тим, у сфері врегулювання міжконфесійних конфліктів, 21 липня 1997 р. з ініціативи глав релігійних організацій та представників конфесій, був підписаний важливий документ – Меморандум християнських конфесій України про несприйняття силових дій у міжконфесійних взаємовідносинах. Важливе значення для встановлення контактів між конфесіями та оптимізації міжконфесійних відносин у свій час відіграло Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України. Завдяки організованим та проведеним Відділенням конференцій, семінарів, круглих столів, як в центрі, так і на регіональних рівнях, при залученні керівників релігійних організацій, було налагоджено систему толерантної комунікації суб'єктів міжконфесійної взаємодії. Хоча варто навести тут думку відомого релігієзнавця М. Бабія, який зазначав, що «практична реалізація такої системи заходів, скерованої на досягнення

міжконфесійного замирення, міжцерковного порозуміння, це, перш за все, справа самих церков, їх керівних органів, духовенства, віруючих».²⁷⁵

Оптимізація міжконфесійних відносин, формування та збереження власної конфесійної ідентичності повинні будуватись за принципом толерантності, віротерпимості, рівності всіх конфесій. У даному контексті толерантність виступає необхідною умовою безконфліктного співіснування церков, релігійних організацій в полірелігійному суспільстві, утвердженням конструктивних взаємовідносин між представниками різноконфесійних ідентичностей. Конфесійна ідентичність повинна формуватись в атмосфері взаємоповаги, взаєморозуміння, забезпечення конструктивного міжконфесійного діалогу між представниками різних конфесій. Як слушно відзначає А. Колодний, «релігійна плюральність не має формувати якусь агресивність у відносинах між конфесіями. Бо ж тоді не за Боже вестиметься боротьба, а за людське, створене людською фантазією і вписане чи то у Священних книгах різних релігій, чи то втілене в організаційних принципах вибудови їх спільнот, а чи ж в конфесійних обрядових діях. Певно тому, враховуючи це, Ісус Христос закликав любити не лише ближнього одновірця, а навіть ворога свого. Звідси органічно випливає висновок необхідності толерантності міжконфесійних відносин в релігійно-плюральному суспільстві, сприйняття іншого в його світоглядних і релігійних виявах таким, яким він є, щоб потім не вибачатися перед цими іншими, як це зробила католицька Церква».²⁷⁶

Проте, незважаючи на декларативну толерантність міжконфесійних відносин, сам факт існування конфесійної ідентичності утримує в собі латентний конфлікт. Жодна з осіб, яка має усталену, свідомо сформовану конфесійну приналежність, не готова сприйняти існування інших шляхів до спасіння, шляхів до Бога, існування конфесійних ідентичностей рівних її. Питання набирає особливої гостроти, коли мова йде не про окремого вірянина, а про протистояння конфесій, церков одна одній. В даному контексті будь-які спроби налагодити міжконфесійний діалог розглядаються як можливість домінуючої конфесії розширити межі свого впливу.

Варто відзначити позитивні моменти впливу толерантних міжконфесійних взаємовідносин на формування та утвердження конфесійної ідентичності. При цьому толерантність релігійних відносин не повинна бути вимушеною, диктуватись обставинами сучасної доби чи державними законами. В такому випадку толерантність постає як

²⁷⁵ Бабій М. Діалог у контексті міжконфесійних відносин: сутність і проблеми // Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні / За ред. А.Колодного і П.Яроцького. – К., 2001. – С. 45.

²⁷⁶ Колодний А. Шляхи толерантизації міжконфесійних відносин // Релігійна свобода / Спецвипуск – 2008: Теоретичні і практичні виміри оптимізації міжконфесійних відносин. – К., 2008. – С. 34.

терпимість. Українська дослідниця О. Недавня, пропонує розглядати толерантність релігійну, міжконфесійну, не просто проявом чи декларуванням терпимості, а як повагу, що ґрунтується на релігійних, зокрема християнських принципах милосердя, людинолюбства. «Треба визнати, що з огляду на ціннісну базу світогляду, загальнолюдські (а також і християнські) настанови пошанування й милосердя, апелюють до глибинних рівнів людської свідомості, та є хоч, можливо, важчими в реалізації, проте – нештучними. Вони можуть бути етичним продуктом роботи власної совісті, а не зовнішньою етикетною регламентацією».²⁷⁷

Розглядаючи конструювання конфесійної ідентичності, зауважимо, що останнє є можливим саме завдяки міжконфесійній комунікації, яка дозволяє відкрити та пізнати світ іншої конфесії, її традиції, обряди, віровчення, розширити свій кругозір, уникаючи замкнутості, хуторянськості, при цьому залишитись вірній своїй традиції, зберегти власну конфесійну ідентичність. Відтак релігійний плюралізм надає можливості пізнати конфесії краще себе, відкриваючи при цьому цінності та істини інших релігій. Влучно, з цього приводу, пише О. Горкуша, підкреслюючи конструктивну функцію міжконфесійного діалогу для утвердження власної конфесійної ідентичності. Дослідниця запитує: «Чи ж не можна використати діалог для кращого порозуміння не лише із іновірними, але й із самим собою, адже ж людина – істота непевна. Її переконання, що вона точно вилучала волю Божу й остаточно визначила істину про нього виглядає принаймні спробою захистити особистісну непевність й прикрити безвір'я. Застосування сучасних методологій для переосмислення власної істини віри не є зрадою останній, а лише підтвердженням своєї віри в її істинність».²⁷⁸

Усвідомивши, що поліконфесійний світ, в якому ми живемо, визнає рівність всіх релігій та можливість безлічі шляхів в досягненні спасіння, де кожна конфесія має своє вагоме місце, варто уникати конфліктів, суперечок, що виникають внаслідок прагнення до утвердження та збереження саме своєї ідентичності будь-яким способом. Разом з тим, завдяки взаємодії, спілкуванню, комунікації між церквами, деномінаціями, між різновірними спільнотами, а то й окремим вірянами, кожній конфесії надається можливість познайомити інших із власними традиціями, віровченням, що сприятиме утвердженню власної ідентичності. Звичайно, саме таке спілкування та взаємодія з представниками інших релігійних спільнот зрештою може призвести до негативних наслідків розмивання власної конфесійної ідентичності, яка набуває рис синкретизму, де вдало поєднуються традиції власної конфесії з традиціями інших.

²⁷⁷ Недавня О.В. Християнські фактори в контексті культурного і громадянського вибору українців: Монографія. – К., 2011. – С. 416.

²⁷⁸ Горкуша О. Міжконфесійний богословський діалог в сучасній Україні // Міжконфесійні відносини поліконфесійної України. – К., 2011. – С. 53.

Висновки. Релігійна ідентичність сучасної епохи – змінна конструкція, формування та трансформація якої відбувається під впливом багатьох факторів. Одним із таких чинників постають існуючі міжконфесійні, міжцерковні, а головним чином внутрішньо-конфесійні конфлікти в Україні. Конструювання та становлення релігійної ідентичності в її конфесійному та релігійно-деномінаційному вимірі у свою чергу призводить до загострення суперечностей між конфесіями. Таким чином, між релігійною чи конфесійною ідентичністю та міжконфесійними конфліктами існують відносини взаємозумовленості, взаємовпливу.

А н о т а ц і ї

У статті І.Клімук «**Міжконфесійні відносини та формування релігійної ідентичності: взаємозалежність та взаємовпливи**» досліджується специфіка міжконфесійних конфліктів в Україні та їх залежність від рівня та ступеня релігійної самовизначеності особи та спільнот.

Ключові слова: індивідуальна релігійна ідентичність, колективна релігійна ідентичність, конфесійна ідентичність, релігійно-деномінаційна ідентичність, міжконфесійні відносини, міжконфесійні конфлікти.

В статті І. Клімук «**Междуконфессиональные конфликты и формирование религиозной идентичности: взаимозависимость и взаимовлияние**» исследуется специфика межконфессиональных конфликтов в Украине и их зависимость от уровня религиозного самоопределения личности и сообществ.

Ключевые слова: индивидуальная религиозная идентичность, коллективная религиозная идентичность, конфессиональная идентичность, религиозно-деноминационная идентичность, межконфессиональные отношения, межконфессиональные конфликты.

Klimuk I.M. The interdenominational conflicts and the forming of religious identity: interdependence and interferences. The article investigates the peculiarities of the interdenominational conflicts in Ukraine and their dependence from the level and degree of religious identity of person and societies.

Key words: individual religious identity, collective religious identity, religious denominational identity, interdenominational relations, interdenominational conflicts.